

Regio onder druk!

Aanvraag Regiodeal vijfde tranche Midden-Limburg

Midden-Limburg is strategisch gelegen tussen Brainport Eindhoven, het sterk verstedelijkte Zuid-Limburg, Greenport Venlo, het economisch zeer krachtige Nordrhein Westfalen en Belgisch Limburg. Het bedrijfsleven in onze regio heeft diverse netwerken en relaties met deze buurregio's opgebouwd. Als relatief dunbevolkte regio met goede verbindingen naar de dichtbevolkte buurregio's wonen onze inwoners hier prettig en rustig in het groen en waarderen de sociale contacten en het verenigingsleven in hun omgeving.

Maar deze medaille kent nu reeds en zeker in de toekomst een keerzijde. De cijfers in de recent uitgevoerde arbeidsmarktanalyse van Midden-Limburg (augustus 2023), de monitor brede welvaart en de Leefbaarometer liegen er niet om¹:

Ontwikkeling Arbeidsmarkt tot 2035

- hogere demografische druk (95%) dan Nederlands gemiddelde (82%);
- daling potentiële beroepsbevolking van 15% naar 10%;
- tekort op de arbeidsmarkt stijgt naar 30.000 FTE.

Opleiding en participatie

- 27,3% hoog opgeleiden (Nederland: 29,2%);
- 5,5% arbeidsongeschiktheid (Nederland: 4,4%)
- arbeidsparticipatie 68,5% (Nederland 73,1%);
- sterke daling aantal studenten door gebrek aan wo- en hbo-instellingen;
- gemiddelde afstand naar VMBO 3,5km (Nederland 2,6 km);
- gemiddelde afstand naar HAVO/VWO 3,9 km (Nederland 3,4 km).

Welzijn en welvaart

- mediaan besteedbaar inkomen €26.900 (Nederland €39.500);
- 76,1% ervaart goede gezondheid (onderste 25% van COROP gebieden in Nederland);
- 60,9% van de bevolking heeft geen vertrouwen in de overheid, rechters en politie (slechts 3 regio's scoren lager);
- diverse wijken en buurten scoren laag in SES en op de Leefbaarometer.

Midden-Limburg is nu al de droogste regio van Nederland (bron: KNMI) en de huidige opgaven zullen gelet op de klimaatontwikkelingen alleen maar toenemen.

Behoud van brede welvaart gaat niet vanzelf

Om deze negatieve ontwikkelingen tijdig te stoppen, willen we als regio de handen ineenslaan met overheden, maatschappelijke partners, onderwijs, bedrijfsleven en inwoners. De propositie Regiodeal Midden-Limburg is gericht op het versterken van de brede welvaart in de regio en sluit naadloos aan bij de ambities van het kabinet. Bovendien stelt de Regiodeal ons in staat een aantal belangrijke zaken op te pakken die niet worden afgedekt door de Rijksprogramma's.

De acties die ons voor ogen staan vormen als het ware het cement tussen de bouwstenen van het rijksbeleid. Onze rol op regionaal niveau zal bestaan uit:

- bewaken van de menselijke maat en zorgen dat bij grootschalige transitiebewegingen geen inwoners of ondernemers tussen de wal en het schip raken;
- vaststellen en uitdragen van een eigen profilering van Midden-Limburg tussen van de vaak krachtiger buur- en grensregio's
- borgen van thema's en prioriteiten in hun onderlinge samenhang voor een integrale afweging van beleid

¹ bronnen: arbeidsmarktanalyse Midden-Limburg (augustus 2023), monitor brede welvaart, DUO en de 'Leefbaarometer' (CBS), Primos, Keyport

- verbinden van regionale partners, uitwisselen goede voorbeelden en leren van elkaar binnen de regio en daarbuiten;
- inzetten op gerichte interventies voor het doorbreken van een negatieve spiraal binnen de meest dringende thema's;
- inspelen op de kracht én de risico's van onze grensligging, te beginnen met het opzetten en ontsluiten van een actief kennisprogramma;
- uitvoeren van dit programma samen met onze triple helix partijen en de inwoners;
- monitoren van het resultaat van onze concrete projecten en de impact daarvan op de brede welvaart.

De Regiodeal wordt aangevraagd door: Samenwerking Midden-Limburg (verder SML) namens de gemeenten Echt-Susteren, Leudal, Maasgouw, Nederweert, Roerdalen, Roermond en Weert; en de provincie Limburg.

De samenwerking in Midden-Limburg is het afgelopen jaar geïntensiveerd. Met de zeven deelnemende gemeenten in de Samenwerking Midden Limburg (SML) als trekker, is een Netwerkorganisatie ontstaan waarin de regionale partners, voortbordurend op een Regionale investeringsagenda samen een uitvoeringsgereed Regiodeal-programma hebben opgesteld. Ook is er een Regiodeal Board opgericht, met daarin vertegenwoordigers van de maatschappelijke partners (triple helix). Zij hebben meegewerkt aan het onderliggende uitvoeringsprogramma en onderschrijven de aanvraag. De gezamenlijke ambitie zal zich vertalen in een goede bestuurlijke verankering, een stevige, structurele samenwerking en in passende (uitvoerings-)capaciteit. De huidige netwerkstructuur wordt daarom uitgebouwd en versterkt – met de extra middelen, extra inzet en nodige voorbereiding van het vervolg van de dealfase wordt steeds meer gevraagd van de regionale afstemming.

De Deal wordt ondersteund door alle leden van het Regiodeal Board: Waterschap Limburg, Brightlights Limburg, Euregio RMN, Kreis Viersen (DU), Keyport, Agriboard Limburg, Gilde, LVO, Arbeidsmarktregio ML, Food NL, Zuyd Hogeschool, LGOB, LGOG, Limburg Marketing, Limburgs Landschap, LLTB, LWV, MKB Limburg, Natuurmonumenten, OML, Ons WCL, Open Universiteit, Platform Vitale Landbouw, Rabobank Midden Limburg, Recreatie ondern. Midden-Limburg, Proteion, Natuurrijk Limburg, RIEC, Risse, RLKM Regionaal Landschap Kempen en Maasland, SOML, Spark Tech Lab, Speerpunt Landschap, Synthese, Taskforce O&A, Wonen Zuid, Wonen Limburg.

1. OPGAVE: BREDE WELVAART ONDER DRUK

Midden-Limburg anno 2023. We houden van tradities zoals carnaval en onze schutterijen. We voelen ons thuis in onze eigen regio. We leven in het groene hart van Limburg, Echt-Susteren in het smalste stukje van Nederland. Het is hier onmiskenbaar prettig wonen en werken in vitale dorpen en aantrekkelijke steden. De afgelopen decennia hebben we een enorme ontwikkeling doorgemaakt. Roermond is koploper in de retail met bezoekers van tot ver buiten onze landsgrenzen. We hebben schitterende natuurgebieden, de nationale parken De Meinweg, de Groote Peel en de grensoverschrijdende natuurparken Kempen-Broek en Grenspark Maas-Swalm-Nette. Langs de oevers van de Maas hebben we prachtige historische kerkdorpen zoals Asselt, Buggenum, Stevensweert en Thorn. Rustig wonen, winkelen en recreëren in het groen zijn hier de maatstaf.

Er zijn echter trends en ontwikkelingen die de vitaliteit van onze regio raken. Onze brede welvaart is steeds minder vanzelfsprekend omdat onze leefbaarheid, ons landschap en onze economie onder druk staan. Achter de schijn van een positieve brede welvaartsmonitor is een negatieve spiraal gestart. We willen er nu alles aan doen om deze negatieve spiraal te stoppen en te keren. Maar dat kunnen we niet alleen!

1.1 De leefbaarheid staat onder druk:

Achter de schijn van een positieve brede welvaartsmonitor is een negatieve spiraal gestart. Op indicatoren als langdurige gezondheid, uitstoot van broeikasgassen, afstand tot groene infrastructuur en tevredenheid met het leven scoort Midden-Limburg steeds slechter.

Een groeiend aantal jongeren in de leeftijdsgroep 18 tot 29 verlaten onze regio, terwijl onze regio juist voor ouderen nu nog heel aantrekkelijk is. Door deze demografische transitie dreigt de vitaliteit in onze kleine honderd kernen, wijken en in het buitengebied achteruit te gaan. Zo sluit het aanbod van scholen, dorpshuizen, cultuurinstellingen, detailhandel, eerste- en tweedelijns zorgvoorzieningen en sportaccommodaties niet meer aan bij de veranderende behoefte. Dit alles leidt tot een negatieve spiraal: ontgroening en vergrijzing zorgen voor afbraak van de traditionele voorzieningen waardoor het voor jonge mensen steeds minder aantrekkelijk wordt om zich hier te vestigen. Voor onze ogen voltrekt zich een 'braindrain': talenten trekken weg en komen niet meer terug.

Door deze demografische ontwikkeling staat ook het onderwijs in onze regio onder druk. Hoe kunnen we kwalitatief hoogwaardig en dekkend onderwijs aanbieden als leerlingen- en studentenaantallen teruglopen?

Dit alles heeft eveneens negatieve gevolgen voor de regionale arbeidsmarkt. In de komende jaren zullen tienduizenden oudere werknemers de arbeidsmarkt verlaten, terwijl als gevolg van de 'braindrain' de toevoer vanuit het onderwijs stopt. Goed praktisch en theoretisch geschoold personeel is schaars. Tegelijkertijd zijn er grote groepen potentiële arbeidskrachten die de aansluiting op de arbeidsmarkt onvoldoende weten te vinden. Zonder daadkrachtig ingrijpen zal de economie – en daarmee de welvaart – in Midden Limburg grote schade lijden.

Een totaal andere maar toch gerelateerde bedreiging voor de leefbaarheid is de ondermijning van de rechtsstaat door criminelen. Met name in het buitengebied ontstaat door economische teruggang rond vrijkomende agrarische bebouwing en vakantieparken een goede voedingsbodem voor illegale activiteiten. De nabijheid van twee landsgrenzen maakt onze regio extra aantrekkelijk voor (druggerelateerde) criminaliteit. Emile Roemer zei het al: "Met 80.000 onbewaakte grensovergangen [in Limburg] is het heel gemakkelijk om hier ondermijning te organiseren en ook heel vlot weer weg te zijn zonder gepakt te worden."² Dit vergroot de kans dat onze inwoners hiermee in aanraking komen en creëert onveilige situaties. Daarnaast kalft hierdoor het toch al lage vertrouwen in instituties verder af³.

1.2 Het landschap staat onder druk:

Ons landschap is de basis van de Midden-Limburgse samenleving. Een waardevol bebouwd en onbebouwd landschap creëert een goede omgeving voor wonen, werken en recreëren. Klimaatverandering raakt ons ook. We zijn de droogste regio van Nederland. Regenval gebeurt steeds meer in korte hevige buien die onze bodem moeilijk kan verwerken. Het risico op overstromingen, hittegolven, langdurige droge periodes en grote natuurbranden neemt toe.

² Citaat Gouverneur Roemer: <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/onderzoek-rtl-limburgse-gemeenten-kwetsbaarst-voor-criminaliteit>

³ <https://www.1limburg.nl/nieuws/2308846/voorlopig-geen-groei-rijksbanen-in-limburg>

De KNMI'23 klimaatscenario's laten zien dat we te maken krijgen met verdere temperatuurstijging, drogere zomers en nattere winters. Het wordt warmer, wateroverlast en droogte nemen toe met de bekende problemen zoals hittestress in het bebouwd gebied of verlies van natuurwaarden in landelijk gebied tot gevolg. Ons hele watersysteem wordt gevoed door water uit België en Duitsland waar we geen invloed op hebben. De recente overstromingen van Maas en Roer zijn daarvan een exponent. Ook worden onze steden steeds warmer, met hittestress tot gevolg. Dit maakt dat we steeds meer vanuit het principe water en bodem sturend moeten gaan denken en handelen. Ook willen we ons landschap met hoge zandgronden en beekdalen duurzaam op peil houden en koesteren we de ruimtelijke kwaliteit van onze regio.

We laten de natuur liefst met rust, maar de vraag naar grond neemt alleen maar toe. Nieuwe bedrijven hebben ruimte nodig voor hun vestiging, bestaande ondernemers willen uitbreiden. Een betere bereikbaarheid van onze verbinderregio vraagt om aanleg van fiets- en wandelpaden, wegen en andere infrastructuur. Om minder afhankelijk te worden van fossiele brandstoffen maken wij ruimte voor nieuwe energie-infrastructuur, energiewekking en energieopslag. Tegelijk is het een uitdaging om economie en ecologie in balans te houden in een regio met veel agrarische bedrijvigheid, verstedelijking en toerisme. We verwachten een belangrijke inspanning van onze agrarische bedrijven en de hieraan gerelateerde werkgelegenheid, maar willen zeker ook andere mogelijkheden blijven onderzoeken voor een afgewogen transitie.

Het is belangrijk om de mens weer te verbinden met natuur en groen voor een duurzaam leefklimaat in Midden-Limburg. Een belangrijke uitdaging om de leefbaarheid op peil te houden.

1.3 Onze economie staat onder druk:

Onze economie heeft niet één dominante sector, maar meerdere stuwende sectoren met een groot aantal vitale kleine en middelgrote spelers. De relatief omvangrijke maakindustrie is een aanjager voor ontwikkelingen en innovaties in bijvoorbeeld agro & food, biobased economy, zorg en logistiek. Daarnaast zijn ook toerisme en de retail/detailhandel grote werkgevers in Midden-Limburg. In de Peelregio zijn landbouwers en intensieve veehouderijen een belangrijke economische factor. Net name de pluimveehouderij is zeer sterk vertegenwoordigd.

Zoals al besproken onder 'Leefbaarheid' liggen in Midden-Limburg grote uitdagingen op het gebied van de arbeidsmarkt. We voorzien tot 2035 een vervangingsvraag van circa 30.000 FTE. En dat terwijl duizenden jongeren de regio verlaten om elders in het land kansen te pakken op het gebied van onderwijs en carrière. Om met minder mensen tóch onze welvaart op peil te houden, moeten we volop samenwerken aan innovatie, ondernemerschap en nieuw verdienvermogen. We moeten onze arbeidsproductiviteit verhogen en onze economie concurrerend houden. Dit kan ook inhouden dat we serieus gaan nadenken over wat we wel en niet willen, in onze regio. Het aandeel vernieuwende sectoren in de werkgelegenheid blijft achter ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde. Er is expliciet aandacht nodig voor het innovatieve potentieel bij ondernemingen met uitstekende groeikansen, die onvoldoende investeren in R&D.

Een van de meest urgente opgaven is het aantrekken en vasthouden van voldoende gekwalificeerd personeel. Nieuw talent is hard nodig voor de innovatieve kracht van Midden-Limburg in een tijd van grote transities. Bovendien hebben we enthousiaste en actieve gezinnen - liefst met kinderen - nodig om de vitaliteit en leefbaarheid van onze kernen en wijken op peil te houden.

We moeten dus aan de slag met het aantrekken en vasthouden van gemotiveerde werknemers. Dit betekent samen met onderwijspartijen het aanbod aanpassen aan de zich ontwikkelende vraag, en werkgevers ondersteunen bij effectieve 'employer branding' en het creëren van functies op maat. Daarnaast blijven we samen met de overheden in onze (Nederlandse, Duitse en Belgische) buurtregio's werken aan een grensoverschrijdende arbeidsmarkt. Tevens moeten ondernemers actief werken aan innovatieve verdienmodellen, digitalisering en robotisering, verduurzaming van de bedrijfsvoering en continue ontwikkeling van gekwalificeerde werknemers.

2. PROGRAMMATISCHE AANPAK LANGS DRIE LIJNEN

Ons landschap kent een hoge cultuurhistorische waarde en bewoners en mensen uit omliggende regio's recreëren er graag en maken er gebruik van om te sporten en te bewegen. Het oorspronkelijke landschap stond aan de basis van het aanwezige erfgoed, dit erfgoed vertelt nu het verhaal van het landschap. Dit willen we zo houden. De regio kan functies voor wonen en werken ter versterking van Brainport Eindhoven verder uitbouwen. We willen een inclusieve samenleving handen en voeten geven. Onze gemeenten werken samen met onze maatschappelijke partners aan een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat.

We werken aan deze doelen langs drie programmalijnen:

- Leefbaarheid
- Landschap en klimaatadaptatie
- Economie, onderwijs en arbeidsmarkt

We doen dit met projecten rond innovatie en ondernemerschap, arbeidsmarkt, onderwijs, klimaatadaptatie, landschap, veiligheid en leefbaarheid. Waarbij niet zelden de grenzen tussen de programma's zullen vervagen door de vele te leggen dwarsverbanden, want alles hangt natuurlijk samen.

Alle bij deze propositie betrokken (triple helix) partners zijn in ieder geval sterk gemotiveerd om bij te dragen aan de verdere uitwerking van het programma. We zijn ervan overtuigd hiermee een sterke aanpak voor te stellen die ten goede komt aan de brede welvaart in Midden-Limburg, de provincie Limburg, de rest van Nederland en over de grens in onze buurregio's.

Onze ambitie is om Midden-Limburg 2050 welvarend, aantrekkelijk, verbonden, gezond, klimaatproof en innovatief te laten zijn. We streven ernaar om het evenwicht tussen ecologie, economie en mens beter in balans te brengen.

2.1 Aanpak Leefbaarheid

De doelstelling van het programma is ervoor zorgen dat de voorzieningen voor gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in de kernen weer duurzaam invulling gaan geven aan de veranderde behoefte van onze inwoners. We willen samen met onze inwoners, partners en ondernemers tot slimme en innovatieve plannen komen. Om kernen met voorzieningen te herstructureren, wijken aan te pakken (inpassing woonopgave, toekomstbestendig onderwijs) en aan positieve gezondheid en leefbaarheid en veiligheid te werken. Het voorzieningenniveau gaat over onderwijs, alsook over bereikbaarheid, cultuur, (positieve) gezondheid, toegankelijke zorg, sport en andere belangrijke maatschappelijke voorzieningen voor burgers. We spelen hierop in door concrete plannen uit te voeren die het voorzieningenniveau versterken. Voor een betere uitwisseling met onze Belgische en Duitse burens, en om de bekendheid met structuren en verantwoordelijkheden te verhogen versterken we de grensoverschrijdende samenwerking. Concreet gaan we in het kader van de Regiodeal met een aantal thema's aan de slag:

Leefbaarheid in wijken, kernen en het buitengebied: Samen met alle partijen (agrariërs, natuur- en landschapspartijen, onze inwoners en recreanten) willen we werken aan een innovatieve aanpak met behoud met de kenmerkende identiteit die onze regio zo sterk maakt. De leefbaarheid in kernen, wijken en buurten gaan we ondersteunen door een programma dat ruimte biedt voor maatwerk en begint bij de kracht en ambitie van de inwoners en maatschappelijke partners. We sluiten bij deze aanpak o.a. aan op de provinciale aanpak voor leefbare wijken en dorpen, waaronder de initiatieven zoals 'Spil in de wijk' of het Leefbaarheidsfonds en versterken daarmee de impact in onze regio. Bewoners en belanghebbenden zijn mede bepalend in het identificeren van problemen en het aandragen van (mogelijke) oplossingen. Of het nu gaat om gebrek of dreigend tekort aan voorzieningen (bijv. huisarts, kinderopvang, ...), specifieke zorgbehoefte, een impuls voor (beter gebruik van) dorps- en gemeenschapshuizen, of nieuwe ontmoetingsplekken voor inwoners; per deelnemende kern / wijk zal worden bekeken wat de problematiek is maar ook waar de energie zit om aan oplossingen te werken. Dit kunnen ruimtelijke oplossingen zijn of oplossingen die zich bijvoorbeeld richten op evenementen, de regio kenmerkt zich namelijk door de vele tent- en dorpsfeesten en oranje verenigingen waarin de sociale binding tussen mensen en sociale cohesie in de gemeenschap ontstaat. Bij het op peil houden van de leefbaarheid hebben we ook oog voor behoeftes rondom duurzame mobiliteit (en bereikbaarheid van voorzieningen). Belangrijk is dat onze inwoners voldoende de kans krijgen om elkaar – ook in de grensregio - te ontmoeten.

Veiligheid: Wat in het buitengebied gebeurt, is niet altijd even zichtbaar. Dat maakt het een interessant gebied voor (drugs)criminaliteit. Bewoners, boeren en ondernemers worden benaderd om hun vastgoed (schuren of loodsen) te (ver)huren. Als regio willen wij onze inwoners beschermen tegen criminele activiteiten en ervoor zorgen dat onze inwoners zich veilig kunnen voelen in hun eigen woonomgeving. Dergelijke activiteiten, die de nabijheid van de grens opzoeken, beperken zich helaas niet meer alleen tot buiten de bebouwde kom, maar lijken ook in toenemende mate te leiden tot ondermijnende activiteiten binnen de bebouwde kom. Deze ontwikkeling is overigens aan weerszijde van de grens waar te nemen. De unieke aard van ondermijning heeft ook unieke maatregelen nodig en de Regiodeal geeft ons de ruimte om te vinden welke maatregelen werken en om deze uit te voeren. Zo zetten we o.a. in op:

- een aangescherpt regionaal ondermijningsbeeld (onderzoek)
- de ontwikkeling van een toolbox tegen drugscriminaliteit en ondermijning in onze grensregio
- onderzoek en pilots van toepassing en handhaving
- maatregelen en resultaten worden ontwikkeld en gedeeld met de Veiligheidsregio Limburg-Noord en het RIEC

Euregionale samenwerking: De unieke grensligging aan twee landsgrenzen biedt veel kansen, maar het is ook belangrijk om gebruik te maken van die kansen. Om de samenwerking te faciliteren is de EURegio toolkit ontworpen met als doel het creëren van wederzijds begrip, het verdiepen van contacten en het stimuleren van samenwerking aan beide kanten van de grens. Hierbij faciliteren we de samenwerking tussen gemeenten (Duits-Nederlands-Belgisch) en (maatschappelijke) partners langs inhoudelijke thema's die bij de betreffende partner gemeenten spelen, bijvoorbeeld: veiligheid, ondermijning, hoogwater, talentontwikkeling, toerisme, brandbestrijding, grenspendelaars...

2.2 Aanpak Landschap en Klimaatadaptatie

Het landschap bepaalt in grote mate de identiteit van onze unieke regio. Het is van groot belang dat we de landschappelijke waarde behouden. Het landschap levert een positieve bijdrage aan de gezondheid, nodigt uit tot ontspanning en investering, biedt omgevingskwaliteit, herbergt een schat aan biodiversiteit, zorgt voor herkenbaarheid en geborgenheid en draagt daarmee ook bij aan de identiteit, het vestigingsklimaat én erfgoed van Midden-Limburg.

We realiseren ons dat we de komende tijd te maken zullen hebben met diverse ruimteclaims op het gebied van water (water en bodem sturend), wonen, werken, mobiliteit, recreatie, groenstructuren en energie en de herinrichting van het landelijk gebied. Ook krijgen we te maken met een extra opgave voor natuurrealisatie, klimaat- en hittestress in bebouwd gebied en ruimteclaims vanuit het verduurzamingsvraagstuk. Voor een deel van deze opgaven zijn landelijke programma's ingericht. Met de Regiodeal zetten wij regie, kennis en maatwerk aanpak in om de grote rijksopgaven in verbinding te brengen met noodzakelijke aanvullende regionale maatregelen (doorontwikkeling van de ideeën van het Transitiehuis). Wij willen dat de effecten hiervan op een duurzame wijze recht doen aan de identiteit en inrichting van ons landschap en onze inwoners, ondernemers en natuur- en landschapspartijen. De Regiodeal kan daarmee het cement zijn tussen de achterliggende grote rijksopgaven. We zetten ons in voor en faciliteren het proces van ruimtelijke (her-)inrichting door te borgen dat de hier lopende programma's en initiatieven (Limburgs Programma Landelijk Gebied, NOVEX, Waterbeheerprogramma, RES, Deltaprogramma Hoge Zandgronden) passen bij het karakter van onze regio en dat alle belangen als rust, ruimte en recreëren worden meegewogen.

Concreet gaan we in het kader van de Regiodeal met een aantal thema's aan de slag:

Behoud van het unieke landschap: Met de Regiodeal gaan wij sturen op een duurzame passende (her-)inrichting van het landschap met ruimte voor alle, voor onze regio unieke, functies en opgaven. We doen dit door o.a.:

- opstellen van een handvat om ruimtelijke ontwikkelingen in het landschap af te wegen;
- uitwerken van een programma (met icoonprojecten) gericht op verbetering van kwaliteit van landschap;
- aanleg en herstel duurzame groenstructuren rond en in kernen;
- regie op transitieopgaven.

Omgaan met de klimaatverandering: Met de Regiodeal zetten we daarin in op een drietal projecten:

- **Bodemkwaliteit:** Hoe gezonder de bodem, hoe beter de sponswerking en wateropname. Door een hoger organische stofgehalte zal de bodem het water beter opnemen bij hevige regenbuien, waardoor er minder wateroverlast ontstaat. De regio zet in op innovatie rond bodembeleid en bodemkwaliteit. Ambitie is hierbij om de kwaliteit van de bodem te verhogen, de capillaire werking (waterhuishouding) te verbeteren en meer CO2 af te vangen.
- **Hittestress:** In onze steden is, vanwege de vele verharde oppervlakten, sprake van hittestress. Maar stedelijk landschap is meer dan stenen en beton, het biedt voldoende kansen voor groen, water(berging) en

natuurwaarden. Ook in kleinere kernen zien wij de problematiek van hittestress toenemen. Met de Regiodeal gaan wij meerdere van de stappen uit het stappenplan van het kennisportaal klimaatadaptatie doorlopen om zo te komen tot een uitgebreide aanpak tegen de hittestress en klimaatverandering om te komen tot hitteplannen en een uitvoeringsprogramma hittestress. Binnen de Regiodeal zoeken we naar concrete mogelijkheden om op bestaande, vaak verouderde, bedrijventerreinen te werken aan vergroening van de structuren en een betere benutting van de bestaande capaciteit.

- **Kennishub verdroging (en monitor):** We richten een kennishub in waarin we (wetenschappelijke) kennis, ervaringen uit de praktijk en goede voorbeelden bij elkaar brengen en samen met het waterschap en agrariërs werk maken van kleine en grote maatregelen om verdroging tegen te gaan. We faciliteren de kennisdeling door de inzet van kennis en kunde en het organiseren van congressen en workshops. Ook onderzoeken we hoe alle kennis, kunde en bestaande monitors bij elkaar kunnen worden gebracht tot handzame en bruikbare (sturings-)informatie. Bijzondere aandacht hebben we hierbij voor het meten van de impact van de maatregelen die we in het kader van deze programmalijn gaan uitvoeren.

2.3 Aanpak Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt

Onze inwoners verdienen alle kansen om hun talent optimaal te ontwikkelen. Voor een gelukkige en welvarende toekomst. Én voor het succes van ons bedrijfsleven. We willen zo veel mogelijk passend opgeleide mensen behouden en benutten in Midden-Limburg. Dit vraagt om goede samenwerking tussen lokale overheden, onderwijsinstellingen, bedrijven en gemeenschappen. Om de noodzakelijke transitie en bijbehorende doelstellingen te realiseren, moeten we investeren in krachtige, doorlopende leerlijnen: van het primair onderwijs via het voortgezet onderwijs tot en met het beroepsonderwijs (mbo, hbo en wo). Daarbij passen we een regiobrede strategie toe. We versterken de bestaande mbo-structuren en zorgen voor goede bereikbaarheid van de onderwijsinstellingen, zodat iedereen die verder wil leren daar ook binnen de regio de mogelijkheden voor krijgt.

Daarnaast stimuleren we het blijven leren en ontwikkelen ook om onbenut potentieel op de arbeidsmarkt aan te boren. We versterken de samenwerking met wo-partijen als de Open Universiteit om het aanbod in onze regio te verbreden. Ook proberen gebruik te maken van onze grensligging, bijvoorbeeld door het aantrekken van buitenlands talent of samenwerking met bedrijven en onderwijsinstellingen in België en Duitsland.

We ondersteunen ons bedrijfsleven door het aanbod te versterken. Hoe kunnen ook kleine bedrijven hun medewerkers aantrekkelijke werkplekken en kansen voor doorontwikkeling bieden? Hoe maken we lokale ondernemers bekend bij talentvolle werknemers binnen en buiten Midden-Limburg? Dit vraagt om innovatieve toepassing van employer branding, samenwerking in werving, aanbieden van opleiding en training, en het creëren van aantrekkelijke carrièrekansen.

Daarnaast blijven we innoveren om onze arbeidsproductiviteit te verhogen, bijvoorbeeld technologische innovatie (denk aan fieldlabs) bij de verbetering van processen of in de product- en marktinnovatie (bijv. bedrijfsscans, stimuleren inclusief ondernemen). Robotisering, automatisering en de inzet van data (algoritmes) spelen een belangrijke rol in het versterken van de clusters agrifood, maakindustrie en logistiek. Hierbij stimuleren we ook de leer- en ontwikkelcultuur bij bedrijven zelf. Als belangrijke sector binnen onze regionale economie zetten we ook mede daarom in op een vitale toeristische sector met toekomstbestendige verblijfsrecreaties.

Concreet zetten we daarom in op de volgende thema's:

Innovatief (beroeps)onderwijs: We versterken het regionale (beroeps)onderwijs met toekomstbestendige campussen met een theoretisch en praktisch aanbod dat aansluit bij de behoeften van het bedrijfsleven in Midden-Limburg. Met aandacht voor de hele keten, van lagere school tot en met het beroeps- en hoger onderwijs. We zetten daarom o.a. in op:

- creëren van een Duurzaamheidscampus met opleidingen in energietransitie en duurzame materialen. Dit krijgt ook een duurzaamheidslab (CIVIL), een bezoekerscentrum, een loketfunctie voor burgers;
- samen met vo, mbo, hbo en het bedrijfsleven inrichten van een Techniekcampus met integratie en doorontwikkeling van bestaande structuren (zoals Spark Tech Lab);
- toekomstbestendig maken van het voortgezet onderwijs door onderwijsinstellingen te koppelen aan het bedrijfsleven, zodat leerlingen in een vroeg stadium kennismaken met de mogelijkheden van ondernemend Midden-Limburg;
- opzetten van Impuls praktijkleren (met praktijkverklaring en MBO-certificaat);

- creëren kennisplatform van en voor ondernemers;
- vernieuwen van opleidingen als integraal energie-advies vo-mbo-hbo/wo. Zowel Hogeschool Zuyd als de Open Universiteit gaan het onderwijsaanbod uitbreiden;
- starten van twee nieuwe associate degrees die aansluiten bij de behoefte van het regionale bedrijfsleven en zo mogelijk ook bij bachelor- en masteropleidingen;
- intensiveren van de samenwerking in de onderwijskolom vo-mbo-hbo/wo met doorlopende leer- en ontwikkelijnen en een DOE-Lab, onder meer in de techniek;
- onderzoeken haalbaarheid van een 'Professional College' met onderwerpen als Circulair produceren, Waardevolle wijken, Veiligheid en Toekomstbestendige bedrijfsvoering.

Leven Lang Ontwikkelen: We zetten volop in op talentontwikkeling van onze inwoners met onderwijsinitiatieven voor een betere aansluiting van ons (potentieel) arbeidsaanbod op de behoeften van de arbeidsmarkt:

- opzetten LLO-programma voor Midden-Limburg met:
 - stimuleren urgentiebesef voor LLO;
 - beter matchen scholingsvraag en -aanbod;
 - ontwikkelen skills-gerichte aanpak;
 - opzetten financial engineering.
- vergroten van de arbeidsmarktwaarde en de verdien capaciteit van werkzoekenden en werkenden door innovatieve instrumenten voor vraag- en aanbodversterking, met specifieke aandacht voor mensen die aan de kant staan;
- in partnerschap en co-creatie met regionale bedrijven ontwikkelen van innovatief modulair en maatwerkonderwijs;
- digitaliseren van gepersonaliseerde leer- en ontwikkelpaden om de drempel voor deelname te verlagen;
- campus voor talentontwikkeling; oprichten mentorprogramma met ervaren of gepensioneerde werknemers die nieuwe generatie collega's coachen.

Innovatie en ondernemerschap: We versterken het ondernemersklimaat in Midden-Limburg door in te zetten op innovatie, circulariteit (bijv. Perron Circulair Zuyd) en het ondersteunen van starters. We ondersteunen ondernemers bij de innovatie via *shared facilities*, ontmoetingsplaatsen waar ondernemers en onderwijsinstellingen samen en apart zoeken naar nieuwe toepassingen van bijvoorbeeld automatisering, robotisering en digitalisering. Onderdelen van dit ontwikkelthema zijn:

- creëren van innovatielabs met gedeelde faciliteiten voor bedrijven en onderwijsinstellingen;
- oprichten van een programma voor ondernemers die werken aan de transitie naar een circulaire economie;
- doorontwikkelen van een centrum voor startups.

Je maakt het in Midden-Limburg: Om talenten te houden en aan te trekken willen wij een bijdrage leveren aan het creëren van aantrekkelijk werkgeverschap. Bijvoorbeeld door (fulltime) werken in het Midden-Limburgse bedrijfsleven makkelijker te maken voor specifieke doelgroepen, zoals internationale medewerkers, inactieven of deeltijdwerkers. Concrete acties zijn:

- oprichten van een HR-community: je hebt niet een baan bij één werkgever, maar een baan in de regio! Werkgevers in Midden-Limburg bieden werknemers een loopbaan dwars door het bedrijfsleven in de regio heen;
- verkenning van het onbenut arbeidspotentieel, concrete kansen signaleren en hierop acteren;
- impuls geven aan functiecreatie en bedrijfsscans;
- stimuleren inclusief ondernemen;
- employer branding en promotie van beroepen met de grootste tekorten én goede toekomstperspectieven;
- verkennen mogelijkheden voor grensoverschrijdende samenwerking en bemiddeling op de arbeidsmarkt;
- gezamenlijke employer marketing voor de regio ontwikkelen.

Vitale toeristische regio: Midden-Limburg heeft een levendig en veelzijdig en recreatieaanbod, dat met de ontwikkelingen mee beweegt, bekend is in binnen- en buitenland en dat veel bezoekers naar de regio trekt. Om het aanbod te versterken willen we ondernemers ondersteunen bij de ontwikkeling van bijzondere recreatieverblijven en attracties die aansluiten bij de wensen van de moderne recreant. Tevens zullen we een hulpprogramma opzetten voor exploitanten en eigenaren van probleemparken die dreigen af te glijden of geen bedrijfsopvolging hebben. Dit mede ter preventie van criminele ondermijning.

Omgaan met energieschaarste door bedrijven(terreinen): Energiezekerheid is een belangrijke voorwaarde voor een goed vestigingsklimaat. Stijgende prijzen voor gas en elektriciteit stellen ondernemers voor steeds grotere problemen terwijl de beperkte capaciteit van het energienet het steeds moeilijker maakt om een nieuwe aansluiting te krijgen. Vanuit de Regiodeal kunnen wij werken aan een hogere organisatiegraad van bedrijventerreinen voor een efficiënte aanpak van de energieschaarste. We werken onder andere aan pilots voor collectieve energiehub's (laadpleinen, zonnepanelen), maar ook aan wederzijdse ondersteuning van buurbedrijven bij energievraagstukken, toepassing van nieuwe technologieën en circulaire oplossingen.

2.4 FINANCIËN

Op basis van uitgewerkte projectfiches met kostenraming komen wij tot de volgende verdeling van de kosten:

	Totale kosten	Eigen bijdrage	Regiodeal
Leefbaarheid	€ 14.800.000	€ 7.400.000	€ 7.400.000
Landschap en klimaat	€ 14.200.000	€ 7.100.000	€ 7.100.000
Economie, Onderwijs, Arbeidsmarkt	€ 21.500.000	€ 10.750.000	€ 10.750.000
<i>Uitvoeringskosten 3%</i>	€ 1.500.000	€ 750.000	€ 750.000
Totaal	€ 52.000.000	€ 26.000.000	€ 26.000.000

3. IMPACT EN MONITORING

De Regiodeal is gericht op een structuurversterking die impact heeft op de brede welvaart in de hele regio en de welvaart van de hele bevolking in Midden-Limburg. De Regiodeal streeft naar een verbetering voor onze inwoners, het bedrijfsleven en het onderwijs, met een krachtige regionale samenwerking als bijvangst. We hebben de ambitie om een positieve bijdrage te leveren aan een aantal van de indicatoren van brede welvaart waarop de regio Midden-Limburg in de huidige situatie slecht scoort⁴:

- netto arbeidsparticipatie*;
- aandeel hoogopgeleide bevolking*;
- bruto binnenlands product*;
- mediaan besteedbaar inkomen*;
- ervaren gezondheid*;
- aandeel arbeidsongeschiktheid en mensen in de bijstand**;
- personen met een of meer langdurige ziekten of aandoeningen*;
- aantal lage scores brede welvaart***;
- vertrouwen in instituties*;
- Vertrouwen in de politiek**;
- demografische druk en negatieve bevolkingsontwikkeling****;

Dwarsverbanden tussen de programma's helpen om meer impact te maken. Zo heeft de programmalijn Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt een verbindende functie tussen de grote transities en het tekort op de arbeidsmarkt. Hoe zorgen voor een goed perspectief voor onze jongeren op de arbeidsmarkt? Kunnen we ze bijvoorbeeld opleiden voor een rol in de energietransitie, in de zorg, in stedelijke vergroening, in verduurzaming van de industrie of in innovatie van de landbouw? Welke opgaven zien we op onze werklocaties afkomen en hoe kunnen we die opgaven combineren? In onze dorpen en kernen stimuleren we de leefbaarheid met projecten rond hittestress, energietransitie en verduurzaming, maar ook bijvoorbeeld beroepsoriëntatie in het primair en voortgezet onderwijs.

Een heldere monitoringsstructuur meet resultaten, uitgaven, impact en samenwerking zodat optimaal resultaat wordt behaald en verantwoording plaatsvindt. Vanuit de monitoringsstructuur worden de voortgang per project, de financiën, de maatschappelijke impact en de bestuurlijke dynamiek bijgehouden en waar nodig bijgestuurd met nieuwe maatregelen/instrumenten. Een belangrijke partner hierin wordt de Open Universiteit die kennis en kunde rondom de

⁴ Bronnen: *CBS Monitor Brede Welvaart | ** De Voogd & Cuperus 2021, cijfers 2013-2016 |*** cijfers CBS via rapport Elke regio telt! | **** CBS en Primos-prognose

(uitvoering van de) Regiodeal wil verzamelen en een bijdrage wil leveren aan onderzoek en onderwijsversterking in de regio. Naast het bijhouden van resultaten en uitkomsten kan de Open Universiteit aanvullend onderzoek verrichten naar specifieke maatregelen en thema's, zoals rondom verdroging, bodemkwaliteit en ondermijning.

Na afronding van de projecten uit de Regiodeal vindt de eindevaluatie plaats. Dit omvat, in dashboardvorm, de resultaten in perspectief, maatschappelijke impact en een analyse van de samenwerking.

4. UITVOERING (ORGANISATIE)

Zonder inhoudelijke en financiële bijdrage van het Rijk heeft de regio onvoldoende (financiële) draagkracht om de projecten in het beoogde tempo op te starten, uit te voeren en de massa te maken die nodig is om het maximale rendement te halen en dat past bij de urgentie van de uitdaging. De financiële bijdrage van het Rijk uit de regio-envelop levert een plus op de inzet van Midden-Limburg en een impuls voor alle partners om een extra steentje bij te dragen aan de uitvoering. De regionale samenwerking zal hierdoor ook verder worden versterkt.

In de eerste helft van 2024 wordt met alle partners gezamenlijk een ontwerp gemaakt voor een passende organisatie en governance voor de Regiodeal, met als vertrekpunt de huidige netwerkstructuur van SML. Omdat de Provincie Limburg een wezenlijke bijdrage levert in de samenwerking zullen we Provincie nauw betrekken bij de gesprekken over de organisatie en governance. Uitgangspunt hierbij is dat deze organisatie effectief kan opereren, mandaat heeft en dat duidelijk is hoe deze organisatie in verhouding staat tot bestaande overlegstructuren tussen de partners op ambtelijk en bestuurlijk niveau.

Tegelijkertijd biedt de Regiodeal ons de mogelijkheid om versneld en met meer uitvoeringskracht aan de slag te gaan met de Regionale Investeringsagenda en de brede samenwerking met maatschappelijke partners te verankeren in de regionale samenwerking SML.

Met de Regio Deal Midden-Limburg versterken we Midden-Limburg als aantrekkelijke, leefbare, klimaatbestendige en economisch sterke regio. Dat is goed voor onze 242.000 inwoners, duizenden bedrijven en de regio's om ons heen. Wij zijn er klaar voor!